

MAKLÁRI LÁSZLÓ

A deliktuális felelősség a BGB-ben

Bevezetés

A bevezető sorokat – egyben a témaválasztás indokoltságát is alátámasztandó – egy időtálló *Grosschmid Béni* idézettel kezdem: „*A kártérítési jog alapvetően ma is a bírászkodás problémája*”. Hogy ez a mondat mennyire aktuális, elég csak arra gondolnunk, hogy a hatályos felróhatóságon alapuló vegyes felelősségi rendszerünk a jogalkalmazói oldalon már „szinte objektív” felelősségi formaként jelenik meg, ugyanis adott helyzetben általában mindaz elvárható, ami objektíve nem elháríthatatlan. Könnyen belátható, hogy – talán a jogalkotó eredeti szándékával ellentétben – ez a károkozó kimentési esélyeit nagymértékben csökkenti.

Ezek szem előtt tartásával az időszerűség követelményének és egyben a jogharmonizációs kötelezettségünknek is eleget téve elkészült a magyar polgári jog átfogó koncepciója, amely már 2003-ban a Magyar Közlöny 8. számában megjelent. Ha abból indulunk ki, hogy a Koncepció nem választ kifejezett külföldi modellt az új Polgári Törvénykönyv megalkotásához, meg kell jegyezmem, ennek ellenére – a jogalkotók által sem titkoltan – bőségesen merít külföldi kodifikációs példákból, már csak azért is, mert az Európai Unió tagságunk után a brüsszeli jogalkotás közvetlenül érinti jogrendszerünket. Ez a jogharmonizációs igény Németországban is érezte hatását, ezért ennek megfelelően 2002. augusztus 01. napján hatályba lépett a német felelősségi jog legújabb módosítása, ami a Bürgerliches Gesetzbuch-on (a továbbiakban: BGB) kívül felelősségi jogi szempontból nagy hatással volt a Közúti közlekedésről szóló törvény rendelkezéseire (Straßenverkehrsgesetz, a továbbiakban: StVG) is.

A magyar jogrendszerrel eltérő megoldások bemutatása talán még a jogalkotás rögs útját taposók számára is értékelhető lenne, „ihletet” nyújthat a szubjektív és objektív felelősség között elhelyezkedő vegyes felelősségi rendszerünk pontos határának megfogalmazásában, a kártérítés méltányossági enyhítésével, a kár fogalmának pontos meghatározásával, a nem vagyoni kár esetkörének tisztázásával, az előreláthatósági korlát szabályainak kidolgozásával, az általános kártérítés fogalmának pontosításával, a liability of „long tail”, az ún. „hosszú farkú felelősség” problémájának orvoslásával kapcsolatos kérdések megvilágításában is. Véleményem szerint számos tanulsággal szolgálna az eltérő eu-

rópai jogrendszerek felelősségtanának bemutatása is, sőt, az *Arminjon/Nolde/Wolff*-rendszer szerint megkülönböztetett mind a nyolc nagy „jogcsalád” vonatkozó szabályainak áttekintése is biztosan sok érdekességet foglalna magában.

Ezen tanulmányokon keresztül betekintést nyerhetnénk a kontinentális jogrendszerhez szokott elméknek talán legfurcsább *angol* kártérítési jog lényegébe. Ott ugyanis nem létezik általános polgári jogi delictum, hanem meghatározott, de idővel állandóan változó károkozásfajták, ún. tortok alapozzák meg a kártérítési igényeket. Megismerhetjük továbbá a vétkességi alapelvet hirdető *BGB szabályait* (amely a felelősség megállapíthatóságához előírja, hogy mi legyen a sérelem tárgya és az adott sérelem tárgyához meghatározza feltételként a vétkesség fokát is), a *Code Civilt is*, amely szintén a vétkesség talaján áll, ám a legenyhébb gondatlanságot is a cselekvő terhére írva a culpa fogalmát a legvégsőkig feszítve, azt voltaképpen objektivizálja.

Belátom azonban, hogy az alapvető különbségek miatt az eltérő jogrendszerek nagy része még gondolatébresztőként sem lenne figyelembe vehető.

A kontinensen a XVIII–XIX. században létrejött magánjogi kódexek követték a római jog felelősségi rendszerét, így alakult ki az 1900. január 1. napján hatályba lépett – a magyar felelősségi rendszerhez talán legközelebb álló – *BGB* felelősségi rendszere is, ami ezen dolgozat témája egyben.

Míndezen tükrében bemutatásra kerülnek az elhatárolható egyes felelősségi csoportok, az azokat kitöltő tényállások, az azokat szemléltető iskolapéldák és néhány német bírói jogeset.

A deliktuális felelősség alapjai

Németországban a '30-as évek végén egy felelősségjogi reform keretében készült egy indítvány, melyben a következő kártérítési generálklauzulát alkották meg: „aki másnak szándékosan vagy gondatlanul kárt okoz, köteles ezt a kárt megtéríteni”. Ez a javaslat azonban nem talált meghallgatásra. A kártérítés jogszabályi rendelkezéseinek meghatározásáról és újraszabályozásáról szóló 1967-es indítvány – egyben a vélelmezett vétkességi felelősségcsoport és a Schmerzengeld jogintézményeinek keretszabályozásával – biztossá tette, hogy a jogászok egy csoportja által az általános klauzula megalkotása iránt támasztott igény végérvényesen megbukott. A német magánjogban – ellentétben a magyar vagy francia szabályozással – azóta sincs egy átfogó, általános, minden esetre alkalmazható deliktuális felelősség-fogalom.

A német felelősségi jog a teljes reparáció elvén nyugszik, feladata, hogy a kártérítés elérje a felmerült károk teljes összegét. Célja, hogy a károsultat olyan helyzetbe hozza, mintha a kár be sem következett volna, ez azonban nem ölt büntető, szankcionáló vonásokat magára. Éppen ezért a pénzbüntetés vagy szabadságvesztés, mint szankció alkalmazása – ellentétben az angolszász common law-n alapuló jogrendszerrel – itt teljesen kivételes (elvétve pl. sajtójog terüle-

tén találkozhatunk ilyen, a német felelősségi jogtól teljesen idegen megoldással). Ezért a jogalkotó szándékának megfelelően a BGB-ben a represszív illetve preventív funkció nem elsődleges, tehát nem célja a törvénynek, hogy a károkozót a jövőbeni károkozástól visszatartsa, illetve a károkozásért megbüntesse. Ugyancsak nem szolgálhatja ez a megtérítési kötelezettség a károsult gazdagodását (a károsultnak minden a kár bekövetkezéséből eredő hasznot – maradványt, helyébe lépett értéket – hozzá kell számítania a kártérítés összegéhez). Jóllehet, hogy a BGB 339. §-ában szabályozott kötbér intézménye rendelkezik egyfajta pönális jelleggel, de ez a felek előzetes akarategyezésén nyugvó megállapodás következménye, így természetesen nem bír jelentőséggel a deliktuális felelősség szempontjából.

A BGB 2. könyvének (kötelmi jog), 8. fejezet (egyéni kötelmek), 27. címében szabályozott 823–853 § rendelkezéseit az ún. „meg nem engedett magatartások” jogának nevezik. E rendelkezések adják meg a választ arra a kérdésre, hogy milyen esetben követelheti a károsult kárának megtérítését a károkozótól, vagy esetleg más személytől.

A kártérítési igények általános elévülési ideje három év.

Felelősségi csoportok

A német deliktuális felelősség szabályai szerint alapvetően négy nagy felelősségi csoportot határolhatunk el egymástól, tekintettel a vétkesség fennállására, a megkövetelt vétkesség fokára és a megsértett érdekek, értékek, jogosultságok csoportjára:

- I. Jogellenes, egyben vétkes magatartáson alapuló felelősség
- II. Jogellenes, vélelmezett vétkességen alapuló felelősség
- III. Vétkesség nélküli felelősség
- IV. Idegen személy által jogellenesen és vétkesen okozott kárért fennálló felelősség („*Fremdes Unrecht mit Fremdverschlden*”)

I.

Jogellenes, vétkes magatartáson alapuló felelősség

E csoportba az alábbi esetek tartoznak:

1. a jogilag védett érdekek és egyéb abszolút jogok megsértése [823. § (1) bekezdés];
2. az ún. Schutzgesetz¹ megsértése [823. § (2) bekezdés];

¹ Ez az ún. Schutzgesetz szolgáltat alapot a német felelősségi igények túlnyomó többségének. Lényegét tekintve alkalmazható bármely jogszabályban meghatározott kötelezettség meg-

3. a hitelrontás (824. §);
4. a szexuális önrendelkezés jogának megsértése (825. §);
5. a szándékos, rosszhiszemű-erkölcstelen károkozás (826. §);
6. a hivatali kötelezettség megszegéséért fennálló felelősség (839. §).

Az előbbieken meghatározott felelősségi normák közös vonása, hogy kártérítési kötelezettség csak akkor keletkezik, ha a károkozó vétkessége kimutatható. Eltérő azonban a védelemben részesített értékek, érdekek köre és az azokon alapuló felelősség megállapításához szükséges vétkesség foka. A BGB 823. § (1) bekezdése csak az ott megjelölt jogilag védett érdekeket, abszolút jogokat részesíti oltalomban, azok megsértése mindkét vétkességi forma (szándékosság, gondatlanság) fennállása esetén kártérítési felelősséget von maga után, míg a 826. § az összes vagyoni károkozás esetén alkalmazandó, de csakis szándékos-ság esetén (kifejezve a szándékos károkozás általános tilalmát is egyben).

Roppant jelentős szerepük miatt a BGB 823. § (1) és (2) rendelkezéseit tárgyaljuk először, érintve és egyben megtárgyalva a későbbi csoportok során is esetlegesen alkalmazandó egyes felelősségi elemek fogalmát, lényegét.

BGB 823. § (1) bekezdés: *„Aki szándékosan vagy gondatlanságból másnak az életét, testi épségét, egészségét, szabadságát, tulajdonát vagy egyéb jogosultságát megsérti, az köteles az ebből eredő károkat megtéríteni”.*

a) védett jogos érdek sérülése („Rechtsgutverletzung”)

Az első feltétele a kártérítési igény érvényesítésének a BGB 823. § (1) bekezdésben meghatározott jogilag védett érdekek, értékek egyikének megsértése. Ezeket a jogilag védett érdekeket nevezzük „Rechtsgut”-oknak (élet, testi épség, egészség, szabadság, tulajdon). A tulajdon sérelmét jelenti különösen a tulajdonjog egyes részjogosítványai gyakorlásának akadályozása, zavarása, a tulajdonjog tárgyának jogtalan megterhelése, feldolgozása, amelytől mindenki másnak tartózkodni kell. A szabadság megsértése alatt elsősorban a mozgásszabadság értendő, nem pedig például a vállalkozási szabadság. Ezeket az igen tág fogalmi kört felölelő fogalmakat hallva felvetődik az emberben a kérdés, hogy mik lehetnek még ezen kívül a védelemben részesített „egyéb jogosultságok” („sonstiges Recht”). A törvényszöveg magyarázata szerint ugyanebben a szakaszban meghatározott jogilag védett érdekek és a tulajdonjog fogalma mentén kell orientálódnunk ahhoz, hogy közelebb jussunk a megoldáshoz. Erre tekintettel azt mondhatjuk, hogy ez az ún. „egyéb jogosultság” is egy abszolút tartalommal rendelkezik, amit mindenkinek tiszteletben kell tartania.

szegése, vagy tilalommal ellentétes magatartás miatt. A konkrét jogszabály megsértéséből kifolyólag az ott meghatározott egyéb feltételek fennállása esetén kártérítési igénynek van helye.

Ide tartoznak elsősorban

- a dologi jogok (a német jogásztársadalom körében vitatott, hogy mely birtokforma részesül védelemben, egyes szerzők szerint a jogalap nélküli birtokost nem illeti meg a birtokvédelem);
- a kivételes „elsajátítási” jogosultságok, mint a halászathoz, vadászathoz való jog;
- a szabadalmi jog, védjegy, használati minta;
- az információs önrendelkezés joga, más nevének, képmásának jogosulatlan használata (kivételesen a jogellenesség itt sem a cselekmény tényállásszerűségén alapul);
- a becsület védelme, megsértésének szankcionálása;
- a privat- és intimszféra védelme;
- a foglalkozás, szakma gyakorlásához való jog, a már működő vállalkozás, ipar védelme (ennek a jognak a megsértése esetén keletkező igény subsidiárius, kivételesen pusztán a cselekmény fennállása önmagában itt sem valósítja meg a jogellenességet);
- és más általános személyhez fűződő jogok.

A német jogalkalmazók szerint a foglalkozás, szakma gyakorlásához való jog, „egyéb jogosultságként” való kifejlesztésére a vállalkozáshoz való jog tartalommal való kitöltése érdekében volt szükség. Éppen ezért alkalmazhatósága a BGB 823. § (1) bekezdésben és a BGB 823. § (2) bekezdésében meghatározott normákhoz képest jelenleg másodlagos. Tekintettel arra, hogy szerepe szinte elhanyagolható, nehéz olyan eseteket találni, amikor sikeresen hivatkozott volna keresetében bárki is e jogintézményre. Az alábbi jogesetben azonban a jogalap megfelelt a jogszabályi feltételeknek, de a jogellenesség hiánya végül is a kereset elutasításához vezetett:

U. vállalat termékén egy független intézet minőségtesztet végzett, aminek az eredménye – amit később közzétett – nagyon kedvezőtlen volt az U. cégre nézve. Ebből kifolyólag a termék forgalma visszaesett, ezért U. vállalat kártérítési igénnyel fordult bírósághoz az intézet ellen.

A BGB 823. § (1) bekezdés szerint a tulajdonjog megsértésére alapozva nem lehet kártérítési igénnyel fellépni az intézet ellen, azonban a foglalkozás, szakma gyakorlásához való jog, a már működő vállalkozás, ipar védelme, mint jogalap (sonstiges Recht), megfelelne jogellenesség esetén (BGHZ 45.307). Hangsúlyozni kell azonban, hogy csak a már üzemelő vállalkozás, gyakorolt foglalkozás részesülhet védelemben. A jogellenesség hiányát okozta, hogy a közzétett kutatási eredmény független (tehát nem konkurens), szakmailag megalapozott, valós adatokon alapult.

Tekintettel arra, hogy a foglalkozás, szakma gyakorlásához való jog a törzsvendégek, a forgalom illetve a kereseti lehetőség védelme érdekében is alkalmazható, véleményem szerint a jelentőségének felértékelődése várható.

b) Károkozó magatartás – okozati összefüggés – felelősségalapító okozati összefüggés

A BGB-ben normatív meg nem jelenő követelmény, hogy a károkozó magatartásnak okozati összefüggésben kell állnia a jogilag védett érdekek megsértésével, és ezek megsértésének a bekövetkezett kárral. Ezek alapján tesz különbséget a német jogtudomány a felelősségalapító és a felelősségkitöltő okozatiság között.²

A felelősség-alapító okozati összefüggés a meg nem engedett magatartás és a „jogsérelem” között akkor áll fenn, ha a feltételek egyenértékűségét hirdető *conditio sine qua non* formula szabályainak megfelel. Eszerint minden olyan feltétel ok, amely nélkül nem következett volna be az eredmény úgy és akkor, mint ahogyan bekövetkezett. Ezért azt mondhatjuk, hogy a felelősség-alapító okozati összefüggéssel szemben támasztott követelmények sokkal enyhébbek, mint a később tárgyalandó adekvát kauzalitás tanán alapuló felelősségkitöltő okozatiságé.

A BGB 823. § (1) bekezdés úgy szól, hogy „*aki...megsért...*” (*wer...verletzt...*). Ez minden esetben valamilyen emberi cselekményt jelent, ami egy akarat által irányított magatartást feltételez (BGHZ 39.103.), ezért az akarat nélküli cselekmények, mint például a reflexmozgások, vagy az alvajárás nem sorolható ide. Egy mulasztás, mint károkozó magatartás, csak akkor releváns, ha az valamilyen cselekvési kötelezettség vétkes megszegésén alapul.

A német tankönyvi példa szerint a bébiszitter felelősséggel tartozik, ha tétlensége miatt a baba leesik a pelenkázóasztalról, mert a lehetősége – egyben kötelezettsége – megvolt arra, hogy megakadályozza az esést, így magatartása eleget tesz a felelősségalapító – igen alacsony – illetve felelősségkitöltő okozati összefüggés követelményeinek. A kereskedelmi forgalomban előírt biztonsági szabályok semmibevétele is megteremtí a mulasztásos felelősség alapját. Ide tartozik például, amikor egy automata forgalmazója engedélyt ad valakinek annak üzemeltetésére, és az üzemeltető a biztonságos működéshez szükséges ellenőrzési és javítási munkálatok elvégzésének elmulasztása miatt az ebből eredő károkért felelősséggel tartozik. Ugyanilyen okozati összefüggés állapítható meg a vadállat tartójának részéről, az épület tulajdonosa részéről bérbeadás esetén illetve a fokozott veszéllyel járó tevékenységek folytatója részéről is, amennyiben nem tartja be a biztonságos üzemeltetésre vonatkozó szabályokat.

c) Jogellenesség

ca) Általában azt mondhatjuk, hogy a fent meghatározott abszolút jogok megsértése illetve egy tényállásszerű cselekmény (lásd később) önmagában már megalapozza a jogellenességet, ugyanis az (1) bekezdésben meghatározott „abszolút” elnevezés arra enged – tévesen – következtetni, hogy ezek a jogok egy-

² Haftungsgründenede und Haftungsausfüllende Kausalität.

általán nem korlátozhatók. E korlátozhatóságot – egyben a jogellenesség hiányát – jól szemlélteti a következő két példa:

1. Egy kiskereskedő forgalma lényegesen csökkent azért, mert egy pályázatot elnyert cég az ő érdekeltségi területén kezdte meg a működését. Ez a kiskereskedő kártérítést követelt a pályázatot kiíró cégtől, mert állítása szerint megsértették a már működő vállalkozás, ipar védelméhez való jogát. A bíróság kimondta, hogy a pályázat teljesen jogszerű volt, így az elnyert pályázat alapján való üzleti tevékenység kifejtése nem lehet jogellenes. Ítéletében hangsúlyozta, hogy a foglalkozás gyakorlásához való jog a jogellenes beavatkozással szemben részesül védelemben.

2. Gondot jelenthet azonban az eset megoldása alapjogok ütközése esetén. Történt egyszer, hogy 5 fő – élve az alkotmányban biztosított gyülekezési joggal – tüntetést szervezett egy építkezés ellen. A demonstráció 2 napig tartott, ezalatt akadályozták a vállalkozót a munkagépek birtoklásában, amivel megsértették a vállalkozó birtokláshoz fűződő jogát. Tekintettel arra, hogy a gépeket rendeltetésszerűen használni nem lehetett, a demonstrálókat 63.000 DM megfizetésére kötelezte a bíróság arra hivatkozva, hogy a gépek bérlése ennyibe került a kivitelezőnek. Ítéletében kiemelte, hogy „egy kétnapos blokád” nem tartozik egy demonstráció „szokásos” velejárói közé, így az alkotmányos jogok effájta gyakorlása nem birt jogellenességet kizáró jelleggel.

cb) A jogellenesség hiányát okozhatja még a BGB-ben meghatározott – a magyar polgári jog által is ismert – jogellenességet kizáró okok, amelyek az alábbiak:

- jogos önvédelem (227. §);
- védekező végszükség (228. §);
- önszegély (229. §);
- szükséghelyzet (904. §);
- és a törvényileg nem szabályozott sértetti beleegyezés (pl. műtét).

A jogos védelem, végszükség, önszegély és szükséghelyzet alkalmazhatóságának feltételei kissé eltérnek a magyar szabályoktól, ennek bemutatását szolgálja az alábbi iskolapélda:

Egy S. nevű diákot egyértelmű harapási szándékkal megtámadta H. kutyája. A diáknak sikerült a támadást elhárítania. Védekezés közben kitépett P. kerítésből egy darabot és ezzel egy nagyobb erejű ütést mért a kutyára, ami megsérült, majd ezek után visszahúzódott. Később az ismét arra járó diák a győzelmétől felbátorodva, minden ok nélkül, csínytevésből (szándékosan) kitört a kerítésből egy lécet, de ekkor a kerítés gazdája rajtakapta. P. felszólítására megpróbálta a lécet a kerítésbe visszailleszteni, de szerelés közben megbotlott egy loscolókannában, arra ráesett és az egész kannát teljesen tönkretette.

– A kutya gazdája kártérítési igényt érvényesíthetne a diákkal szemben (a tulajdonát képező kutyának okozott sérülés alapján), ha a felelősségi elemek – beleértve a jogellenességet is – maradéktalanul rendelkezésre állnának. Jelen esetben – első hallásra talán furcsán hangzik, de – a BGB 227.§-ában szabályozott jogos védelmi helyzet nem zárja ki a jogellenességet, ugyanis jogos védelem csak emberi támadással szemben illet meg mindenkit. Egy állat támadása esetén ez a 227. § szakasz nem alkalmazható, kivéve, ha a kutyát a gazdája uszítja, egyben fegyverként használja támadásra.³

A BGB 228. §-ában szabályozott „védekező” végszükség szabályainak alkalmazása viszont indokolt, mert a diák egy közvetlen veszély elhárítása során okozott kárt. A közvetlen veszélyen (drohende Gefahr) felül ezen kimentési lehetőség alkalmazásának feltétele, hogy csak az elhárításhoz szükséges mértékben okozhat kárt (tehát lehetőség sincs kár okozása nélkül a veszélyhelyzet elhárítására), az arányosság előírását meg nem sértve. Tekintettel arra, hogy jelen esetben S-nek az élete, testi épsége volt veszélyben, az elhárítás arányos volt. Fontos lehet még a tudatállapot vizsgálata, ugyanis a diák szándékának a veszély elhárítására kell elsősorban irányulnia, nem pedig a károkozásra.

Mindezekre tekintettel a kutya gazdája kártérítéssel nem élhet a diák ellen.

– Az első kerítésléc:

Tekintettel arra, hogy a BGB 94.§ alapján a kerítés a földterület tartozéka, ezért a tulajdonvédelem a BGB 93.§ alapján erre is kiterjed, elvben lehetőséget teremtve a BGB 823.§ (1) bekezdés alkalmazására. Jelen esetben nincs mód az előbbieken részletezett védekező végszükség alkalmazására, ugyanis a kerítés részéről semmiféle veszély nem fenyegette a diákokat. Ettől függetlenül a szükséghelyzet BGB 904. §-ban⁴ meghatározott szabályai kizárják a jogellenességet, ezzel együtt a BGB 823. § (1) bekezdésének szabályain alapuló kártérítési követelés lehetőségét is. A szükséghelyzet alkalmazhatóságának további feltétele, hogy nem állhat fenn a veszély elhárításának károsodással nem járó másik lehetősége. A feltételek együttes fennállása esetén P. „kártalanítást” követelhet S-től.⁵

Természetesen a korábban kifejtett garanciális szabályok itt is érvényesek.

³ Meg kell jegyezni, hogy a német bírói gyakorlat ebben az esetben nem csak közvetlen támadásra utaló fenyegetés, hanem a közvetett fenyegetés esetén is alkalmazhatónak találja a jogszabályhelyzet.

⁴ BGB 904. § Szükséghelyzet. (1) A tulajdonos tümi köteles, hogy a tulajdonát egy közvetlenül fenyegető kár elhárítása érdekében az ahhoz szükséges mértékben igénybe vegyék, abban kárt okozzanak, feltéve, hogy az elhárítandó kár lényegesen meghaladja a dolgában okozott kár mértékét. (2) A tulajdonos követelheti az így felmerült kárának megtérítését.

⁵ A 229. §-ban meghatározott önszegély, mint jogellenességet kizáró körülmény jelen esetben nem alkalmazható, ugyanis annak szabályai szerint a kötelezett feltartóztatható, tulajdontárgyait elvehetők, abban kár okozható, az megsemmisíthető, de kizárólag csak valamilyen jogosultság érvényesítéséhez és a hatóság megérkezéséig.

– A második kerítésléc:

Ebben az esetben a BGB 823. § rendelkezéseire alapítva sikeresen támaszthat kártérítési igényt a kerítés tulajdonosa, ugyanis a tulajdonjogát jogellenes, szándékos magatartással sértik meg, amivel okozati összefüggésben kár keletkezik.

Nagyon fontos megérteni azt a kissé elvont jogelméleti tételt, hogy a BGB 823. § (1) rendelkezése a tulajdonjog, mint abszolút jog szándékos megsértése miatt érvényesíthető. Abban az esetben ugyanis, ha úgy fogalmaznánk, hogy a konkrét kár okozása volt a cél, akkor feltételezhető, hogy nincs olyan Rechtgut illetve Schutzgesetz, amire igényünket alapíthatnánk, ezért ebben az esetben csak a 826. §-ban meghatározott szándékos, minden vagyoni károkozást felölelő általános tényállás jöhetne számításba.

– A locsolókanna:

P. a BGB 280. §⁶ alapján kártérítési igényt támaszthat S-sel szemben az eltört locsolókanna miatt, mert egy törvényi kötelezettségét megszegte. Köteles volt helyreállítani az általa okozott kárt, ennek nem tett eleget, sőt egy újabbat okozott. Meg kell említenem, hogy a BGB 823. § szabályai szerint is lehetőség van kártérítést követelni, de egy ilyen „kvázi kontraktuális” viszony esetén ez csak másodlagos lehet.

d) Vétkesség

Kártérítési igényt csak akkor lehet támasztani, ha a károkozó szándékosan vagy gondatlanul sérti meg más jogilag védett érdekét.

da) vétőképesség:

Vétőképtelen személy a kár okozásáért alapvetően nem tartozik felelősséggel.

A BGB 827. §, 828. § szerint

„nem rendelkezik vétőképességgel, aki elmezavarában, öntudatlan vagy szabad akarattyilvánításra képtelen állapotában másnak kárt okoz. Amennyiben ital, vagy hasonló tudatmódosító, bódító hatású szer következtében került átmenetileg ilyen állapotba, akkor a jogellenesen okozott kárért oly módon felel, mintha a kárt gondatlan magatartásával okozta volna. A felelősség nem következik be, amennyiben véltlenül, vétkesség nélkül került ebbe az állapotba. Aki a 7. életévét nem töltötte be, az az általa okozott kárért nem tartozik felelősséggel. Aki a 7. életévét betöltötte, de a 10-et nem, a személygépjárművek, vonat, függővasút balesetéből kifolyólag keletkező kárért nem felelős, kivéve, ha azt szándékosan tette.⁷ Aki a 18. életévét még nem töltötte be, és a felelőssége az előzőek tükré-

⁶ 280. §: Ha az adós megsérti törvényi vagy szerződéses kötelmi kötelezettségét, az ebből eredő károk megtérítését jogosult követelheti.

⁷ Ide tartoznak azok a manapság elterjedőben lévő esetek is, amikor gyerekek az autópályán átvélő felüljáróról különböző tárgyakat ledobva okoznak közúti balesetet.

ben ki van zárva, mégis felelősségre vonható, amennyiben megállapítható, hogy a károkozó magatartása során a felelősség megállapításához szükséges belátási képességgel rendelkezett”.

A vétőképtelen személy károkozása estén a BGB 832. § rendelkezéseire is figyelmet kell fordítani. Eszerint

„aki szerződés vagy törvény erejénél fogva, szellemi vagy testi állapota miatt gondozásra szoruló személy vagy kiskorú felügyeletére köteles, meg kell térítenie azt a kárt, amit ez a gondozásra szoruló személy vagy kiskorú személy jogellenesen egy harmadik személynek okoz. Mentesül a felelősség alól, ha a felügyeleti kötelezettségének mindenben eleget tett, vagy ha bebizonyítja, hogy a kár a megfelelő felügyelet mellett is bekövetkezett volna”.

Vétőképtelen személy károkozása miatt érvényesített követelés lehetőségét jól példázza az alábbi jogeset:

M. A. a három éves kislányával meglátogatta V. I. nevű rokonát a lakásában. Egy óvatlan pillanatban a kislány elfordította a villanytűzhely kapcsolóját. Ezt egyébként már egy korábbi látogatás alkalmával is megtette, ám most ennek következtében a konyha kigyulladt és 8.000 EUR kár keletkezett. Ebben az esetben a jogszabályi feltételek realizálására tekintettel V. I. kártérítési igényét sikeresen érvényesíthette a szülővel szemben (OLG Düsseldorf, Urteil v. 15.9.2000, Az. 22 U 19/00).

A BGB 829. § rendelkezése lehetővé teszi a méltányosságon alapuló kártérítési igény érvényesítését, ugyanis aki a BGB 823–826. §⁸ rendelkezései szerint kártérítésre lenne köteles, de a BGB 827. §, 828. § szabályai miatt vétőképesség hiányában felelősségre nem vonható, csakúgy, mint a felügyeletére köteles személy, méltányossági alapon a körülmények gondos mérlegelése során mégis kártérítésre kötelezhető.

db) vétkességi formák – „Aki szándékosan vagy gondatlanul ...”

A szándékosság nem jelent mást, mint „wissen und wollen”, azaz a körülmények, tényállási elemek (a jogilag védett érdekek, jogellenesség, kár) ismeretét, és a sérelem megvalósításának szándékát, akaratát. Nem kell, hogy az elkövető kifejezetten a jogérdek megsértését akarja (egyenes szándék), elég ha csak beletörődik magatartása következményeibe (eshetőleges szándék). A szándékosan okozott kárért a felelősséget érvényesen kizárni nem lehet. Ismét hangsúlyozni szeretném, hogy ebben az esetben a szándéknak a *Rechtgutok, tulajdonjog illetve sonstiges Recht-ek* megsértésére kell irányulnia, nem pedig a kárra, magára (figyelemmel a BGB 826. §-ra).

⁸ BGB 825. § Aki mást alattomosan, fenyegetve, vagy zaklatva – a köztük fennálló „függőségi” viszony kihasználásával – szexuális magatartás tűrésére, végrehajtására rábír, az ezzel kapcsolatban felmerülő károk megtérítésére köteles.

A BGB 276. § (1) bekezdése szerint, aki mellőzi a *forgalomban megkívánt, elvárt gondosságot*,⁹ az gondatlanul jár el. A gondatlanság fogalmának közép-pontjában az előreláthatóság és az elháríthatóság áll, ami egy „objektív-absztrakt” jellegű gondossági mérce. A felelősség kizárása során nem lehet figyelemmel lenni a károkozó egyéni képességeire, ezért nem mentheti ki magát azzal, hogy nem rendelkezett kellő ügyességgel, jártassággal, testi erővel. Azonban az egyéni képességek, képesítések az elvárhatóság mércéjét adott esetben megemlegetik, de alapvetően ez nem egy büntetőjogban használatos károkozó testi, szellemi képességeire konkretizáló szubjektív fogalom, hanem a mindenkitől általánosan elvárható lelkiismeretes, általános kötelességtudó magatartások, gondossági követelmények – objektív – gyűjtőtégléje. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy az egyes foglalkozási csoportokra előírt – általában szigorúbb – magánjogi felelősségalapító szabályokat a jogalkalmazó ne venné figyelembe (pl. a Német Kereskedelmi Törvénykönyv – Handelsgesetzbuch továbbiakban HGB – kereskedőkre vonatkozó 347. §-ban szabályozott esete). Nem veszi figyelembe azonban az életkort, ugyanis vétkeség szempontjából az emberek között pusztán a kor alapján nem tehetünk különbséget. Ezzel kapcsolatban megjegyezném azonban, hogy minden esetben vizsgálendő a korábban már tárgyalt felügyeletre szoruló személyre, kiskorúra illetve belátási képességgel nem rendelkező nagykorúra vonatkozó szabályok alkalmazhatósága.

A büntetőjog által használt tudatos (aki előre látja a magatartása következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában – *bewußter Fahrlässigkeit*) és enyhe gondatlanság (azért nem látta előre magatartása következményeit, mert elmulasztotta a szükséges körütekintést – *unbewußter Fahrlässigkeit*) fogalmai a polgári jog területén nem alkalmazhatók. Helyette a gondatlanság alábbi két fokozatát különbözteti meg a német polgári jog:

- enyhe, egyszerű gondatlanságot – *leichte Fahrlässigkeit*, amely a BGB 276. §-ban előírt gondossági kötelezettség enyhe fokú megsértését jelenti, mert a kár bekövetkezése nem annyira előrelátható és elhárítható, valamint a
- súlyos gondatlanságot – *grobe Fahrlässigkeit* ami alatt az „im Verkehr erforderliche Sorgfalt” súlyos mértékben való semmibe vételét, a kényszerű, legelemibb kötelezettségek elmulasztását értjük.

A gyakorlatban nem könnyű elhatárolni a két csoportot egymástól, a határvonal gyakran elmosódik. Legkönnyebben a kár bekövetkezésének előreláthatósága mentén orientálódhatunk. Alapesetben azonban teljesen közömbös, hogy a gondatlanság milyen súlyú, a kártérítésre köteles személy felelőssége az enyhe gondatlanság esetén is ugyanúgy fennáll. Itt kell megemlítenem viszont, hogy

⁹ „...im Verkehr erforderliche Sorgfalt” szerint itt egy általános, mindenkire egyformán vonatkozó mércéről van szó, mondhatni az „adott helyzetben általában elvárható magatartásról”.

nem minden károkozónál ugyanaz a vétkességi mérce, különböző enyhítések vonatkozhatnak egyes csoportokra.

A gondatlanság fentiek szerinti megkülönböztetésének alapját és lényegét a BGB 277. §-ban meghatározott rendelkezés adja, mely szerint, aki kizárólag az „*in eigenen Angelegenheiten*” során tanúsítandó gondossági követelményeknek eleget téve köteles az adott helyzetben eljárni, annak a felelőssége csak a „*grobe Fahrlässigkeit*”-ért és a szándékosságért áll fenn. Ezt az esetet nevezzük „*eigenübliche Sorgfalt*”-nak (BGB 277. §).

A különbségtétel indokoltságát támasztja alá az is, hogy a BGB egyes esetknél konkrétan előírja, hogy a felelősség kizárólag a súlyos gondatlanság és szándékosság esetén áll fenn. Ilyen például a jogosulti késedelem esetén bekövetkező kárért fennálló felelősség (BGB 300. §), az ajándékozó felelőssége (BGB 521. §), az adományozó felelőssége (BGB 599. §), az ügyvezető felelőssége szükségshelyzetben (BGB 680. §).

A BGB 277. §-ban meghatározott saját ügyek vitele során tanúsítandó elvárhatóságból levezethető egy másik felelősségenyhítő csoport is, a *diligentia quam suis* csoport. A római jog *culpa* alatt a hanyagságból, a kellő figyelem és gondosság elmulasztásából származó jogsérelmet értette. A *culpa lata* alatt közönséges ember gondosságának, óvatosságának elmulasztását, a *culpa levis* alatt pedig annak a gondoságnak az elmulasztását értjük, melyet az illető saját ügyeire szokott fordítani (*diligentia quam suis rebus*).

Ebben az esetben a vétkesség megállapításánál már nem egy objektív, hanem egy, az adott személy képességeire, tulajdonságaira konkretizáló, szubjektív mércét használunk a római jogból jól ismert *diligentia quam in suis* gondossági forma a következő esetekben érvényes:

- gyerek a szülőkkel szemben BGB 1664. § (*a szülők felelőssége egyetemleges a gyermekkel szemben tanúsítandó szülői gondosság megsértéséből kifolyólag, de ez a felelősség csak a tőlük elvárható, „a saját ügyekben tanúsított” gondosság szintjére korlátozódik*);
- házastársak egymás között BGB 1359. § (*a házastársasak a házastársi viszonyból eredő kölcsönös kötelezettségek teljesítése során a saját ügyeinek vitele során elvárható körütekintéssel kell eljárniuk*);
- cégek tagjainak belső jogviszonya BGB 708. § (*Egy társaság tagja az őt terhelő kötelezettségek teljesítése során a saját ügyeinek vitele során elvárható körütekintéssel, gondossággal köteles eljárni*);
- előörökös (BGB 2105. §) az utóörökösrel (BGB 2106. §) szemben (*Az előörökös a hagyaték kezelése során az utóörökös érdekében a saját ügyeinek vitele során elvárható körütekintéssel köteles eljárni*);
- felelős őrző azzal szemben, aki az őrzendő dolgot őrzés nélkül hagyta BGB 690. § (*Aki ingyenes vállalja más dolgának őrzését, az kötelezettsége teljesítése során a saját ügyeinek vitele során elvárható gondossággal köteles eljárni*).

Fontos hangsúlyozni, hogy csak és kizárólag a felsorolt esetekben van lehetőség ezen enyhített vétkességi formák alkalmazására, ami érthető is, mert pl. a közúti közlekedésben való részvétel során nem engedhető meg az elvárhatóság követelményének ilyen formában való csökkentése. A német jogirodalom mindig jelentős felelősségnyhító tényezőként („*erheblich geringer*”) kezeli a „*Sorgfalt, die in eigenen Angelegenheiten*” intézményét.

Beszélhetünk még továbbá az ún. szerződéses igénykizárásról is. A BGB 276. § (3) bekezdéséből – mely szerint a szándékos károkozásért a felelősséget előre nem lehet kizárni – a contrario az következik, hogy a gondatlansággal okozott károkból eredő igényeket már előzetesen ki lehet zárni szerződéssel. Ez csak és kizárólag az enyhe gondatlanság esetére vonatkozik, mert a súlyos gondatlanság esetében a felelősség szerződéssel történő kizárására ugyanazon szabályok vonatkoznak mind a szándékosságra, tehát az lehetetlen (megjegyzem azonban, hogy egy utólagos kártérítési igényről történő lemondás vétkességi formától függetlenül mindig lehetséges). A szerződéssel történő felelősségkizárás mindenek felett áll, bármikor alkalmazható, még közúti közlekedési esetekben is. Probléma akkor adódik, ha több károkozó van, és a károsult a károkozók egyikével kötött megállapodás alapján lemond az igényéről, így az egyetemlegesség megtörik (ezt nevezik „gestörte” egyetemleges felelősségnek).

e) Kár, felelősségkitöltő okozati összefüggés

És végül szükség van kár bekövetkezésére is, ami okozati összefüggésben áll a jogilag védett érdeket megsértésével, tehát a kár annak eredményeként keletkezik. Az okozatiság mértékével szemben – mint azt már korábban jeleztem - a követelmény ebben az esetben magasabb, mint a felelősségalapító okozatiságnál. Amíg ott az okok egyenértékűek, addig itt az adekvát kauzalitás szabályait kell alkalmazni, mely szerint azt kell oknak tekinteni, ami az emberi tapasztalat szerint hasonló esetekben az ilyen jellegű eredményt létre szokta hozni. Nem állapítható meg azonban okozati összefüggés ezen elv alapján sem például egy becsületsértő magatartásból vagy heves vitából kifolyólag bekövetkezett agyvérzés, szélütés esetén.

Az alábbi esetben a fentiekre tekintettel szintén nem állapítható meg a felelősségkitöltő okozatiság:

F. A. az éjszaka kellős közepén átküldött egy faxot F. B-nek, aki a sípoló hangra felriadt és azonnal a készülékhez rohant, ami a nappaliban található. A hirtelen ajtónyitásra a macskája annyira megijedt, hogy leesett a „karmolófájáról” és megsérült. F. B. keresetében a macska orvosi költségeinek megtérítését követelte (AG Regensburg, Urteil v. 16.3.1999 4 C 4376/98).

BGB 823. § (2) bekezdése:

„Ugyanezen kártérítési kötelezettség terheli azt a személyt is, aki egy másik meghatározott törvényi rendelkezés ellen vétezik. Mivel a törvényi rendelkezéseit gondatlanságból is meg lehet szegni, a kártérítési kötele-

zetség csak akkor következik be, ha azt a megsértett jogszabály tartalmazza.”

A BGB 823. § (2) bekezdése is egy kártérítési kötelmet hoz létre, de ebben az esetben, a károkozónak egy olyan konkrét jogi normát kell megsértenie, ami az (1) bekezdéssel szemben egy önállóan alkalmazható kártérítési igényt tartalmaz. Ezt a konkrét normát „Schutzgesetz”-nek nevezzük, melyet *törvény által védettnek* fordíthatunk le. Tekintettel arra, hogy mennyi tiltott, károkozással járó cselekmény található a német büntetőjogban, ezek csak példálózó felsorolása is igen tekintélyes listát tenne ki. Abban az esetben, ha valaki másnak szándékosan testi sérülést okoz, akkor a kártérítési keresetének jogalapja kettős lesz. Ekkor elsősorban nem az (1) bekezdés, hanem a német Büntető Törvénykönyv (továbbiakban StGB) 223. §-ában meghatározott testi sértés bűncselekményének tényállása lesz a jogalap. Fentiekre tekintettel könnyen belátható, hogy a gyakorlatban az esetek többségében a kártérítési igények jogalapjául a BGB 823. § (2) bekezdése szolgál. Jelentős különbség viszont az (1) bekezdéshez képest, hogy gondatlanság esetén csak akkor vonható felelősségre a károkozó, ha azt a megsértett jogszabály kifejezetten lehetővé teszi.

Összegezve azt mondhatjuk, hogy a (2) bekezdés alkalmazásához szükséges felelősségi elemek a következők: konkrét „Schutzgesetz” megsértése, a norma tényállási elemeinek bizonyítása (kiváltva egyben a kettős okozatiság első bekezdésében szabályozott követelményeit az adekvát kauzalitás követelményének meghagyása mellett), jogellenesség, vétkesség.

A BGB 823. § (1) és (2) bekezdésére alapított igények alkalmazásának lehetőségét az alábbi példák jól tükrözik:

C. megbízta G. szobafestőt, hogy fesse ki a lakását. G. a munkavégzés során egy pillanatra figyelmetlen volt, és megkarcolta C. igen értékes vitrinjének üvegajtáját, majd ezt követően zsebre vágott 100 EUR-t, amit C. szabadon hagyott az asztalon véletlenül.

A.

- a) A BGB 823. § (1) bekezdésében szabályozott tulajdonjog sérthetlenségéhez való jogát G. megsértette;
- b) károkozó magatartás: G. figyelmetlen munkavégzése;
- c) felelősségalapító okozatiság: G. károkozó magatartása okozati összefüggésben áll a jogsértéssel, mert annak végiggondolása lehetetlen anélkül, hogy a tényállásbeli eredmény be ne következzen. Egyúttal a kérdéses cselekmény szokásos velejárója a bekövetkezett kár (mint az adekvát és ekvivalens okozatiság egyben). Ha G. körültekintően járt volna el, akkor a kár nem következett volna be;
- d) jogellenesség: jogellenességet kizáró ok hiányában közvetlenül maga a jogsérelem megalapozza azt;

- e) vétkesség: A BGB 276.§ (2) bekezdésében meghatározott gondatlanságot G. megvalósította;
- f) kár: vitrin összekarcolása, vagyoni kár;
- g) felelősségkitöltő okozatiság: a jogsérelem és a kár között – a fentiekre is tekintettel – kétségtelenül fennáll;

Jogkövetkezmény: A kártérítéshez szükséges összes követelmény megvalósult, ezért a BGB 249.§ rendelkezései szerint kártérítési igényt érvényesíthet C. G-vel szemben.

B. A BGB 823. § (2) alapján:

Kétséges, hogy a BGB 823.§ (2) bekezdése és az StGB 303. §¹⁰ rendelkezése alapján C. kártérítési igénnyel élhet-e G-vel szemben, ugyanis a 303.§ csak a szándékos károkozásért ír elő kártérítési szankciót, ezért G. gondatlanságára tekintettel a (2) bekezdés nem jöhet számításba.

C. Követelhet-e C. kártérítést az ellopott 100 EUR miatt a BGB 823. § (1) bekezdésére alapítva?

a) Rechtsgutverletzung, mint a tulajdonjog megsértése:

G. megsértette C. tulajdonjogát, ugyanis az eltulajdonítással lehetetlenné tette, hogy C. rendelkezzen a pénz felett. A jogesettel kapcsolatban egyes jogászokban felmerült az az elméleti kérdés, hogy C. a tulajdonosa-e a bankjegynek, vagy az a Német Államot illeti. Magyarul ki a károsult, ki érvényesítheti az igényét. A BGB 823. §-ban szabályozott tulajdonvédelem kiterjed minden értékkel bíró dologra. A papírpénz egy értékösszeget testesít meg anélkül, hogy mint magánszemély tulajdonjogának „tárgya” a BGB 823. § alapján védelemben részesülne. Ez az elmélet már sok évtizede nem követi a joggyakorlatot, mely szerint pénzjegy tulajdonosa magánszemély is lehet, ezért ebben az esetben a BGB 823. §-ra alapított igény helytálló. Meg kell jegyezni, hogy a pénz elvétele C. birtokláshoz való jogát is megsértette, ezért a kártérítési igény jogalapja kettős, mert a birtokvédelem biztosítva van a BGB 823. § (1) bekezdésében mint sonstiges Recht;

b) cselekmény: pénz elvétele;

c) felelősségalapító okozatiság: a 100 EUR elvétele ekvivalens összefüggésben áll a tulajdonjog és birtokjog megsértésével. A pénz eltulajdonításának szokásos velejárója a jogsérelem;

d) a jogellenesség és szándékosság egyértelmű;

e) a kár 100 EUR illetve megtérítésig annak kamata;

¹⁰ A német Büntető Törvénykönyv e szakasza szerint a más dolgát szándékosan megrongálja vagy megsemmisíti, az 2 évig terjedő szabadságvesztésre vagy pénzbüntetésre büntethető. A kísérlet is büntetendő.

f) felelősségkitöltő okozatiság: az adekvát okozati összefüggés fennáll a tulajdonjog és birtokjog megsértése és a kár között;

jogkövetkezmény: C. a BGB 823. § (1) alapján kártérítést követelhet G-től.

D. A 823. § (2) bekezdésre és StGB 242. §-ra alapított igény:

A BGB 242. § szabályozza a szándékosan elkövetett lopás tényállását, ezért ennek, mint Schtutzgesetznak a megsértése megteremti a jogalapot a kártérítési igény érvényesítéséhez a BGB 823. § (2) bekezdés alapján, ezért ezt tekinthetjük elsődlegesnek a BGB 823. § (1) bekezdéssel szemben.

Összegzés: C. kártérítést követelhet G-től a BGB 823. § (1) alapján a vitrin miatt, és a BGB 823. § (1) vagy (2) alapján az ellopott pénz miatt.

E jogesetet a teljesítési segédért fennálló felelősség szabályainak bemutatásakor is felelevenítjük azzal a módosítással, hogy G. M. segédje, és az ő felügyelete, irányítása alatt végzi a munkát, amikor kárt okoz.

3. BGB 824. § – Hitelrontás

A BGB e szakasza – speciális védelmet biztosítva a vagyoni javaknak – szerint

„aki a valósággal ellentétes tényt állít, terjeszt, amely alkalmas arra, hogy veszélyeztesse más jó hírét, hitelességét, vagy ebből kifolyólag egyéb hátrányt okoz megélhetésében, jövedelmében, az ebből eredő kárt akkor is meg kell térítenie, ha a valótlan-ságot nem ismeri, de ismernie kellett volna”. A (2) bekezdés szerint „egy állítás, kijelentés miatt, amely valótlan-sága a „közlő” részéről ismeretlen, a „közlőt” nem lehet kártérítésre kötelezni akkor, ha neki, vagy a címzettnek a közléshez, állításhoz jogi érdeke fűződik”.

A kártérítési igényt a közlés valótlan-sága, annak tudata alapozza meg, egy értékítélet önmagában nem, még akkor sem, ha az egy gazdasági életben előforduló teljesítésre vonatkozik.

Például az alábbi esetben alkalmazhatóak a hitelrontás szabályai:

Egy vállalkozó értékesíteni kívánta a cégét egy másik vállalkozónak, amikor egy harmadik személy tájékoztatta az eladót, hogy a vevőjelölt már kétszer csődöt jelentett be és nem rendelkezik valós teljesítőképességgel. Ezt követően a tárgyalások megfeneklettek, ezért a vevő kártérítést követelt hitelrontás címén a harmadik személytől, amit valótlan adatok terjesztésével valósított meg.

4. BGB 826.§ – Szándékos, „jó erkölcsbe” ütköző károkozás

BGB 826. §: *„Aki a jó erkölcsbe ütköző módon másnak szándékosan kárt okoz, az a károk megtérítésére köteles.”*

Az alapvető különbség a BGB 823.§(1) és (2) bekezdéséhez képest, hogy itt kizárólag a szándékos károkozás jön számításba és a szándéknak nem a jogsérelemre, hanem a kárra kell kiterjednie. Kár alatt pedig elsősorban nem a Rechtsgut-ok megsértését, hanem a tisztán vagyoni károkat értjük. Ez egy olyan tág, általános tényállás, amibe azok az esetek tartoznak, amiket a BGB 823. § (1) és (2) bekezdése nem foglal magába. E rendelkezés alkalmazására akkor is sor kerülhet, ha a BGB 823. § (1) és (2) bekezdése nem alkalmazható. Közömbös, hogy a károkozás abszolút vagy vagyoni jogokat sért, sőt. Az „erkölcsellenesség” fogalma a körülmények általános ismeretére alapoz, nem pedig a tettes egyéni durva szemléletére, ami még a javára is válhatna.

Véleményem szerint a német bírói gyakorlat a jó erkölcsbe ütköző magatartás fogalmát „tágan” értelmezi (magába foglalva a tájékoztatási, együttműködési és jóhiszemű joggyakorlás kötelezettségét) és túlnyomórészt a mulasztással okozott kár eseteire kiterjesztve alkalmazza. Azok az esetek jöhetnek itt számításba, amikor a károkozó a valósággal ellentétes tényekről tudott, vagy a körülmények alapján tudnia kellett és ez valamilyen vétkes magatartásban – az esetek többségében a tájékoztatási kötelezettség megsértésében – elevenedik meg. Álláspontomat az alábbiakban bemutatásra kerülő jogesetek is alátámasztják.

A.

B. hosszú évek óta M. Olajipari cég alkalmazásában állt könyvelőként, amíg munkaviszonyát azonnali hatállyal meg nem szüntették azért, mert 20.000 EUR-t elsikkasztott. Mindezek ellenére M. sem a felmondásban, sem a munkaviszony fennállásáról kiállított igazolásokban nem tüntette fel a felmondás okát. B. munkaviszonyának megszűnését követően K. cég adott neki munkát, akitől néhány hét alatt 6.000 EUR-t sikkasztott. Tekintettel arra, hogy B. nem volt képes az általa elsikkasztott összeg megtérítésére, ezért K. cég M. ellen fordult igényével. Keresetét sikeresen alapította arra, hogy M. cég a sikkasztás tudatában a BGB 826. § rendelkezéseit megszegve állította ki az igazolásokat, ahol fel kellett volna tüntetnie az igen súlyos munkavállalói kötelezettségsgésgést. Ha ezt nem mulasztja el, nem keletkezett volna kára K-nak, mert nyilván nem alkalmazott volna egy sikkasztó könyvelőt.

B.

Egy másik esetben G. A., mint T. befektetési tanácsadó cég üzletvezetője M. T-nek (aki foglalkozása szerint masször) egy tőzsdei opciós ügyletet ajánlott anélkül, hogy az ezzel kapcsolatos kockázatokról őt tájékoztatta volna. Az ügyletből kifolyólag M. T. 140.000 EUR veszteséget könyvelhetett el. A masször a BGB 826. § alapján sikeresen követelt kártérítést T. cégtől, mert elégtelen volt a tájékoztatás, ugyanis az ezzel kapcsolatos követelményeknek (írásbeli, egyértelmű, feltűnő) nem felelt meg. G. A-nak, mint a T. cég képviselőjének tudnia kellett, hogy egy tőzsdei kereskedésben járatlan személyt hogyan kell tájékoztatni a veszteség lehetőségéről. Nem szabad az ügyfelet kizárólag a nyeresési esélyeket hangsúlyozva szerződéskötésre serkenteni.

A gyakorlatban még az alábbi (főleg versenyjogi) esetekben találkozhatunk a jogszabályhelyre alapított igényekkel:

- bojkott-felhívás;
- szerződés megszüntetését célzó alattomos magatartás;
- szerződésszegésre rábírás;
- hamis adatok megadása jövedelem meghatározása szempontjából;
- erőfölényes helyzettel való visszaélés.

5. BGB 839. § – Hivatali kötelezettség megszegéséért fennálló felelősség szabályai:

„Az a köztisztviselő, aki szándékosan vagy gondatlanul harmadik személlyel szemben fennálló hivatali kötelezettségét megszegi, köteles a harmadik személynek az ebből eredő kárát megtéríteni. Amennyiben a hivatalnok gondatlan magatartásával okoz kárt, úgy csak akkor kötelezhető kártérítésre, ha a sértett más úton kártérítési igényét nem tudja érvényesíteni. Ha a köztisztviselő egy peres eljárás során hozott határozatával, ítéletével szegi meg hivatali kötelezettségét, úgy csak abban az esetben tartozik felelősséggel az okozott kár megtérítése vonatkozásában, ha a kötelezettségzegésével büncselekményt valósít meg. Késedelmes hivatali ügyintézés esetén ezen előírás nem kerül alkalmazásra. A károsult csak akkor követelheti kárának megtérítését, ha a kár elhárítása érdekében kimerítette az összes jogorvoslati lehetőséget”.

6. BGB 830. § Társtettes és részes – „Mittäter und Beteiligte”

Ha meg nem engedett cselekménnyel többen közösen okoznak kárt, úgy mindenki egyetemlegesen felelős a kárért. Abban az esetben is ezt a szabályt kell alkalmazni, ha nem lehet pontosan megállapítani, hogy több károkozó közül kinek a magatartása okozta valójában a kárt.

A többes károkozás esetén alkalmazható egyetemleges felelősség lehetőségét és korlátait az alábbi jogeseten keresztül mutatom be:

Két hőlégballon 1998 nyarán egy gazdaság felett repült át nagyon alacsonyan. Ezzel úgy megijesztették az udvaron dagonyázó egyik sertést, hogy az, a ballonok látványától szívrohamot kapott és elpusztult. A gazda mindkét ballonnostól kártérítést követelt. Az eljárás során tanúként meghallgatott gazda felesége vallomásából végül kiderült, hogy az állat nem a két ballon együttes látványától ijedt meg. Az egyik ballon ugyanis hirtelen gyors emelkedésbe kezdett, ezért a vezető ráhúzott a gázcsapra, ami lángot illetve hőt lövellt a ballonba. Ennek volt olyan visító hangja, amitől aztán az állat megijedt. A tanú azt már nem tudta megmondani pontosan, hogy melyik ballonos volt az, aki ezt a hangot produkálta.

A BGB 830. § rendelkezéseit azért nem lehet alkalmazni, mert a károsító cselekmény nem a két ballon látványa, hanem bizonyítottan csak az egyikük

által kifejtett gázadás okozta ijedtség volt. Ezért az egyetemleges felelősség fenti rendelkezéseit nem, hanem a tanulmány III. fejezetében bemutatásra kerülő vétkesség nélküli felelősség szabályait lehet alkalmazni.

A társtettesre és részésre vonatkozó fenti szabályokat akkor lehetne alkalmazni, ha a hőlégballonok látványa okozta volna a sertés szívrohamát, még akkor is, ha azt nem tudják pontosan kideríteni, hogy melyiküké. Tanulság: a többes károkozáson alapuló egyetemleges felelősség alkalmazásához mindkét károkozónak „*legalább egy követ el kell dobnia*”.

A (2) bekezdés szerint felbujtó és a bűnsegéd felelőssége ugyanaz, mint a társtettesé. A BGB ezen rendelkezése az StGB 26–27. § által meghatározott büntetőjogi fogalmakra támaszkodik, rájuk nézve ugyanolyan egyetemleges felelősségi alakzatot teremt, mint a károkozóké.

II.

Jogellenes, vélelmezett vétkességen alapuló igények

E felelősségi forma lényege, hogy nem a kárigény érvényesítőjének kell bizonyítani a vétkesség fennállását, hanem – a bizonyítási teher megfordul – ennek hiányát a kötelezettnek kell bizonyítani.

Ide tartozik

- a teljesítési segédért fennálló felelősség BGB 831. §-ban;
- a belátási képességgel nem rendelkező személy felelősségének a BGB 832. § -ban;
- az állatgondozók felelősségének a BGB 834. §-ban;
- a telektulajdonos felelősségének a BGB 836. §-ban;
- az épületbirtokos felelősségének a BGB 837. §-ban;
- az épületfenntartási kötelezettségekkel járó felelősség BGB 838. §-ban szabályozott rendelkezései.

Ezt a felelősségi csoportot onnan lehet felismerni, hogy a jogszabályi megfogalmazás mindig hasonló:

„*Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn...*”

„*Die Verantwortlickeit tritt nicht ein, wenn...*”

„*Die Ersatzpflicht ist ausgeschlossen, wenn...*”¹¹

A BGB 831. § rendelkezései tartalmazzák a teljesítési segédért fennálló felelősség szabályait, mely szerint

aki egy másik személyt teljesítés nyújtásához igénybe vesz, köteles e segéd által feladata ellátása közben jogellenesen harmadik személynek okozott kárt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy az igény-

¹¹ „A megtérítési kötelezettség nem következik be, ha...”, „A felelősség nem áll fenn, ha...”, „A megtérítési kötelezettség kizárt, ha...”

be vett személy kiválasztásánál és utasításokkal való ellátásával a forgalomban szokásos körülményekkel, gondossággal járt el, vagy ha a kár e körülmények ellenére is bekövetkezett volna.

Az üzletvezető jogosult a segédnek utasításokat adni, a munkavégzés helyét és idejét kijelölni, a munka ütemezését meghatározni, ezért akkor is az üzletvezető tartozik felelősséggel a károsult felé, ha valójában a munka kivitelezésében tevékenyen nem vett részt. Ezen felül köteles rendszeresen meggyőződni az igénybe vett személy alkalmasságáról, továbbá szűrőpróbaszerűen ellenőriznie kell, hogy betartja-e a kötelező előírásokat. Ebből a szempontból a teljesítési segéd sokkal inkább munkavállaló, mint egy önálló feladat kivitelezője.

Az üzletvezető csak azért a kárért felel, amit a teljesítési segéd a munkavégzés során, nem pedig azzal összefüggésben okoz, ezért egy közvetlen belső, szoros összefüggésnek kell fennállnia a kivitelezés és a károkozó magatartás között.

Arról, hogy mely, a segéd által okozott károkra vonatkozik a „Geschäftsherr” felelőssége, pontosabb képet kaphatunk az alábbi jogesetek alapján:

A.

Visszakanyarodva a BGB 823. § (1) és (2) bekezdések alkalmazhatóságánál tárgyalt szobafestős példához, C. M-mel, mint a munka irányítójával szembeni igényei az alábbiak szerint alakulnak:

Tekintettel arra, hogy a felek szerződéses viszonyban álltak egymással, először is azt kell vizsgálni, hogy ilyen esetre maga a szerződés vagy a szerződésre irányadó jogszabály tartalmaz-e bármiféle rendelkezést. Ennek hiányában az alábbi felelősségi rendelkezések jönnek számításba:

Teljesítési segédért fennálló felelősség (BGB 831. §):

Először is azt kell tisztázni, hogy G. megfelel-e a teljesítési segéd fogalmával szemben felállított kritériumnak. Azt a személyt tekintjük teljesítési segédnek, aki a „Geschäftsherr” érdekében eljárva tevőlegesen közreműködik egy munka elvégzésében az utasításai szerint. Ezt követő feltétel, hogy a segéd jogellenesen, a BGB 823. §-ban szabályozott értékek, érdekek megsértésével kárt okozzon. Jelen esetben a korábbiakban kifejtésre került BGB 823. § (1), 823. § (2) és StGB 242. § megsértése megalapozza a jogellenességet. A vétkességi feltétel vizsgálatakor nem szabad elfelejtenünk, hogy a BGB 831. § szerint a segéd vétkessége közömbös. A munka kivitelezése során bekövetkezett kár további fogalmi feltétele a kártérítésnek. A munkavégzés során G. kárt okozott a vitrinben, azonban az ellopott 100 EUR nem hozható belső összefüggésbe a festéssel, ugyanis a rábízott tevőleges magatartás kizárólag a festésre irányult, a pénz elvételére nem kapott utasítást M-től. A lopás nem a munkavégzés eredményeként, hanem annak alkalmából, a lehetőségéből ered.

Ezért azt mondhatjuk, hogy a BGB 831. § alapján M. felelőssége kizárólag a vitrinben okozott kárért állhat fenn, ha a BGB 831. § második mondatában biztosított exkulpációs lehetőségével nem él. Jelen konkrét esetben azonban kimentette magát, ugyanis sikerült bizonyítani, hogy a kiválasztás és utasításokkal való ellátás során a forgalomban megkövetelt körültekintéssel járt el.

Felvetődik a kérdés: méltányos-e meghúzni a segédért fennálló felelősség határvonalait a felügyeleti, ellenőrzési kötelezettségek vizsgálatánál. Ha ezeknek a kötelezettségeinek eleget tesz a „Geschäftsherr”, akkor csak annyi várható el a megbízottjától, segédjétől, hogy a rakományban vagy a festendő lakásban ne okozzon kárt? Az, hogy az általa biztosított lehetőséget kihasználva mást ne lopjon meg az már nem? Véleményem szerint nem. Túlságosan „távoli” ugyanis az „összefüggés” a károkozó magatartás – kár és a „Geschäftsherr” között, ami méltánytalan kártelepítéshez vezetne. Meg kell jegyezni azonban, hogy a megbízó jóhiszeműsége, „tudatállapota” mindenképp vizsgálendő, ugyanis az sem maradhat szankció nélkül, ha a teljesítési segéd korábbi, hasonló cselekményeiről tud az üzletvezető. Ebben a szituációban ugyanis életbe lépnének a korábban már bemutatott BGB 826. §-ban szabályozott rosszhiszemű károkozás szabályai, lefedve a „Geschäftsherr” szempontjából már méltányos kártelepítés által hagyott ürt.

B.

S. speditőr cég megbízta F. fuvarozó társaságot, hogy hozzon el neki egy rakomány elektrotechnikai felszerelést E. központi telephelyéről. F. által a szállításra kijelölt X. sofőr az E. telephelyéről ellopott egy dobozt tele mobiltelefonokkal, a szállítmányból pedig néhány számítógépet (a rábízott feladat végrehajtása közben!).

A vonatkozó szabályok szerint F. cég felel a szállítmányból történt lopásból eredő kárért, de a telephelyen történt lopásból eredő kárért nem, mert az nem a munka végzése során következett be, hanem azzal távoli összefüggésben álló magatartás következményeként. A számítógép a szállítmány részét képezte, míg a rádiótelefon nem. A szállítmány vonatkozásában kimentésre nincs lehetőség, mert kizárt annak bizonyítása, hogy a megfelelő kiválasztás, ellenőrzés ellenére egy alkalmazott meglopja a megbízót.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy az itt szabályozott felelősség saját vétkességen alapul (mert a kiválasztás során nem úgy járt el...), míg a későbbiekben bemutatásra kerülő BGB 278. § szabályai egy idegen, mást terhelő vétkességen alapuló egyéni felelősségről („*fremdes Verschulden*”) rendelkeznek.

BGB 832. §

„Felügyeletre köteles személy felelős a bekövetkezett kárért, kivéve, ha bebizonyítja, hogy a felügyeleti kötelezettségének mindenben eleget tett, vagy ha a kár a megfelelő felügyelet mellett is bekövetkezett volna”.

BGB 834. § Állat felügyelőjének felelőssége:

„Az, akinek az állat felügyeletét az állat tartója szerződéssel átengedi, felelős a harmadik személynek okozott kárért, kivéve, ha bebizonyítja, hogy a felügyelet során a forgalomban szokásos gondossággal jár el, vagy ha a kár e gondosság alkalmazása során is bekövetkezett volna.”

BGB 836. § A telektulajdonos felelőssége:

„Ha egy épület vagy egy részének leomlása, összeomlása hibás szerkezet vagy hiányos kezelés miatt más halálát, testi- vagy egészségkárosodását okozza, vagy más dolgában kárt okoz, úgy a telek birtokosa köteles a károsultnak az ebből eredő kárát megtéríteni, kivéve, ha a birtokos a veszély megszüntetése érdekében a forgalomban megkívánt körültekintéssel járt el. A telek korábbi birtokosa felel a birtoklásának befejezését követő egy éven belül bekövetkezett összeomlásból vagy leomlásból eredő kárért is, kivéve, ha a dolog karbantartása során a forgalomban elvárt gondossággal járt el, vagy a későbbi birtokos a veszélyt elháríthatta volna. Ezen előírások alkalmazásakor ugyanazok a szabályok vonatkoznak a tulajdonosra, mint a birtokosra.”

BGB 837. § Az épületbirtokos felelőssége:

„Ha valaki egy idegen telken fennálló jog gyakorlása érdekében egy épületet vagy üzemet birtokol, úgy a felelősség a telek birtokosa helyett a 836. § szabályai szerint rá hárul.”

BGB 838. § Épületfenntartási kötelezettségekkel járó felelősség:

„Aki egy épület vagy egy telken lévő üzem fenntartását, karbantartását átvállalja a birtokostól, vagy az épület vagy üzem használati, hasznosítási jogából kifolyólag karbantartási kötelezettség terheli, az összeomlás vagy leomlás, vagy más tárgyak által okozott károkért ugyanolyan felelősséggel tartozik, mint a telek tulajdonosa.”

III.

Vétkesség nélküli felelősség – „veszélyeztetési igény”

A „veszélyeztetési igény” (*Gefährdungshaftung*) elnevezés téves következtetések levonására adhat alapot. Első hallásra úgy tűnhet, mintha ezekben az esetekben nem lenne szükség kár bekövetkezésére, csupán a jogilag védett érdeknek a veszélyeztetésére. Valójában itt is szükség van kár bekövetkezésére, de ebben az esetben a károkozás – azaz a jogellenesség – önmagában megalapozza a felelősséget vétkesség, vétőképesség hiányában is. A vétkesség nélküli felelősségnek nincs generálklauzulája, ide elsősorban az alábbi esetek tartoznak:

- állattartók felelőssége (BGB 833. §);
- jogos önvédelem körülményeinek téves feltételezése (BGB 231. §);
- gépjármű üzemeltetőjének felelőssége [StVG 7. § (1)];
- gépjárművezető felelőssége egy idegen gépjármű engedély nélküli vezetése esetén [StVG 7. § (3)].

A fenti eseteken felül a vonatkozó jogszabályokban meghatározott¹² atomerőmű, vízierőmű, vasút, légi jármű fenntartójának, üzemeltetőjének a felelőssége, a gyógyszergyártó felelőssége is ide tartozik.

A fenti esetek közül az állattartók felelősségének, a jogos önvédelem körülményeinek téves feltételezésének és a Közúti Közlekedésről szóló törvény (StVG) 7.§ (1) bekezdésének, valamint az StVG 7. § (3) bekezdésének szabályait ismertetném röviden.

1. A BGB 833. § szerint annak az állatnak a tartója, amely mást megöl, más testi épségét egészségét megsérti, más dolgában kárt okoz, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. A második mondatban biztosított kimentési lehetőség elvileg független a vétkességtől, ugyanis kimentheti magát az állat tartója, ha bizonyítja, hogy a kárt egy olyan háziállat okozza, amely keresőtevékenységhez, létfenntartásához szükséges, és az állat felügyelete során a forgalomban elvárt körültekintéssel járt el, vagy annak tanúsítása eseté is bekövetkezett volna. Véleményem szerint az állat tartójának felelőssége nem teljesen független a vétkességétől, ugyanis felelősségének vizsgálta során nagy hangsúlyt kap az, hogy az állat felügyelete során hogyan járt el. Éppen ezért a magam részéről ezt az esetet sokkal inkább a II. részben szabályozott, vélelmezett vétkesség csoportjába sorolnám az állatgondozó felelősségével együtt.

2. A BGB 231. § a már korábban tárgyalt BGB 227. §-ban szabályozott jogos önvédelem tényállásához kapcsolódik. Ezek szerint, aki tévesen alkalmazza a fenti jogszabályhely rendelkezéseit – tehát a kötelezett dolgában jogellenesen kárt okoz, vagy a kötelezettet feltartóztatja – az, az ebből eredő kárt vétkességre, vétőképeségre tekintet nélkül köteles megtéríteni.

3. A gépjármű üzemeltetőjének felelőssége [StVG 7. § (1) és (3) bekezdése]:

Az (1) bekezdés szerint, ha valaki egy gépjármű vagy a hozzákapcsolt pótkocsi üzemeltetése során valaki más életét, testi épségét egészségét megsérti, vagy más dolgában kárt okoz, köteles az üzemeltető az ebből eredő károkat megtéríteni. Kimenteni magát kizárólag akkor tudja, ha bizonyítja, hogy a kár vis maior miatt következett be. A (3) bekezdés a vis maioron felül még egy lehetőséget teremt az exkulpációra. Mentessül az üzemeltető, ha valaki az ő

¹² Termékfelelősségről szóló törvény, Atomenergiáról szóló törvény, Légiközlekedésről szóló törvény, Környezetvédelemről szóló törvény... stb.

tudta és akarata nélkül használja a gépjárművet, mert akkor az üzemben tartó helyett ő köteles a felmerült károk megtérítésére. Azonban ebben az esetben is fennmaradhat az üzemben tartó felelőssége a károkozó mellett, ha a gépjármű használatának lehetősége az ő vétkességéből ered. Természetesen nem mentesülhet az üzemben tartó, ha a vezető az üzemben tartó bármilyen jellegű alkalmazásában áll, vagy a használat az üzemben tartó engedélye alapján történt.

A jogalkotó az StVG 8. §-ában szabályozza azt az esetet, amikor kivételesen maga a használó tartozik helytállni a gépjárművel okozott károkért. Ezek szerint ugyanis nem alkalmazhatóak a 7. § rendelkezései, ha a balesetet egy olyan gépjármű okozta, amely 20 km/h sebességet egyenes úton nem képes meghaladni, vagy ha a baleset okozásában a balesetet szenvedett másik fél tevőlegesen közreműködött. Nem terjed ki a felelősség továbbá azokban a dolgokban okozott károkra, amelyek a gépjármű által szállított áruban, vagy a szállított személyek által viselt ruházatban, vagy a velük szállított személyes dolgaikban következett be. Fenti előírások a pótkocsira is kiterjednek.

IV.

Idegen személy által jogellenesen és vétkesen okozott kárért fennálló felelősség

A károkozó szempontjából a felelősségi elemek vonatkozásában ugyanazok a rendelkezések jönnek számításba, mint az I. és II. csoportban tárgyaltak, azonban itt a kártérítésre köteles személy helyett egy idegen személy vétkességét vesszük figyelembe, amiért a kötelezett úgy felel, mintha az az ő saját vétkessége lenne.

1. BGB 31. § – Jogi személy tagjának, személyegyesülések tagjának meg nem engedett magatartása

A BGB 31. § szerint a cég felel azokért a károkért, amelyet annak vezetősége, a vezetőség bármely tagja, a létesítő okiratban meghatározottak szerint megválasztott képviselője, ezek helyettese okoz saját magatartásával harmadik személynek.

a) E rendelkezésre hivatkozva állapították meg egy egyesület kártérítési felelősségét a következő jogesetben:

Egy sportegyesület elnöke megbízta a 14 éves H. L-et, hogy az egyesület sportpályáján a fűvet nyírja egy automata motoros fűnyíróval. Egy arra játszó gyermeket ez a fűnyíró annyira megsértett, hogy a lábszárát amputálni kellett.

Megállapítást nyert, hogy az elnök megsértette a biztonsági követelményekkel kapcsolatos előírásokat, ugyanis semmilyen intézkedést nem tett annak érdekében, hogy az ott játszó gyermekeket távol tartsa a veszélyes eszköztől, továbbá egy 14 éves gyereket bízott meg ennek a veszélyes feladatnak az elvég-

zésével. Mindezek alapján a 823. § és 31. § rendelkezéseire tekintettel az egyesület felelősséggel tartozik.

A 31. § rendelkezéseit alkalmazni kell az egyesülettel egy tekintet alá eső jogi személyiséggel rendelkező társaságokra függetlenül attól, hogy azok közjogi vagy magánjogi jellegűek.¹³

b) Kezelési hiba esetén is „operálhatunk” a BGB 31. § szabályaival:

Egy közúti baleset következtében X. M-et beszállították Y. város kórházába, ahol C. D. főorvos szemügyre vette a sérüléseit, majd a továbbiakban a kezelést átvette O. F. orvos, aki a sérült csípőízületének kivizsgálására nem rendelt röntgent. Ebből kifolyólag X. tartós, maradandó mozgásszervi egészségkárosodást szenvedett, amiért Y. várostól kártérítést követelt. A város azzal védekezett, hogy az orvosok kiválasztásánál és felügyeleténél kellő gondossággal és körültekintéssel járt el. A bíróság azonban megállapította, hogy C. megsértette az orvosi kötelezettségeit, ugyanis nem alkalmazta a rendelkezésre álló orvosi berendezéseket a pontos diagnózis megállapítása érdekében, ezért vétkesen és jogellenesen kárt okozott, amiért a város – aminek a kórház az alkotmány szerint képviselője – felelősséggel tartozik.

A BGB 278. §-a szerint a kötelezett a törvényes képviselője, vagy a kötelezettsége teljesítés érdekében igénybevett személy magatartásáért ugyanolyan felelősséggel tartozik, mint saját cselekményeiért. A BGB 276. § rendelkezés alkalmazására nincs lehetőség, mert ebben az esetben nem a saját vétkességén (kiválasztás, ellenőrzés stb.) alapul a kártérítési igény, hanem az alkalmazott orvosok magatartásán.

V.

Kártérítés módja, mértéke (BGB 249. §–254. §)

Tekintettel arra, hogy e tanulmány témája csak érintőlegesen kapcsolódik a kártérítés módjához és mértékéhez, e szabályok ismertetésére csupán vázlatosan teljesség igénye nélkül kerül sor.

A BGB e rendelkezései általános jellegűek, ami azt jelenti, hogy ezeket nem csak a meg nem engedett magatartásokból eredő károkra kell alkalmazni, hanem azon kártérítési igényekre is, amelyek kötelmi kötelezettségek megszegésén alapulnak, így az összes polgári jogi felelősségen alapuló igény esetén alkalmazhatóak. Ez az oka annak, hogy ezek a rendelkezések az általános részben kerültek szabályozásra.

¹³ GmbH (Kft), die AG (Rt.), der Versicherungsverein auf Gegenseitigkeit (kölcsonös biztósító egyesület), die Genossenschaft (szövetkezet), der eingetragene Verein (bejegyzett egyesület), zu denen des öffentlichen Rechts der Bund, die Länder (szövetségi tagállamok), die Kreise und Gemeinden (körzetek és községek), Kirchen (egyház), Sozialversicherungsträger (társadalombiztósító szervei) und Universitäten (egyetem).

A kártérítés módja lehet az eredeti állapot helyreállítása és az ún. Wertersatz (lásd később) megtérítése, amennyiben az eredeti állapot helyreállítása nem lehetséges. Az eredeti állapotot a BGB 249. § alapján kétféleképpen lehet helyreállítani: természetben, illetve a helyreállításhoz szükséges pénzösszeg teljesítésével. Nem követelhető pénzbeli megtérítés, ha a dolog nem csak egyszerűen megrongálódott, hanem helyrehozhatatlanul, megjavíthatatlanul károsodott vagy megsemmisült.

1. Eredeti állapot helyreállítása:

A BGB 249. § szerint elsődlegesen azt az állapotot kell helyreállítani, ami a károkozó cselekmény elmaradása esetén még ma is fennállna.

2. Természetbeni-pénzbeli megtérítés:

A károsult választhat, hogy kárának megtérítését természetben vagy pénzben kéri. Nem várható el a károsulttól, hogy ő maga végezze el vagy bízza a károkozóra a kár kijavítását, a dolog helyreállítását, ehelyett kérheti a helyreállításhoz szükséges pénzösszeget, mint pénzbeli kártérítést. Ezt követően nem köteles a károsult a pénzt valóban a helyreállításra fordítani. Csakúgy, mint mindenhol, a gyakorlatban ennek az összegnek a pontos megállapításához szakértő segítségét szokták igénybe venni a felek.

3. Aránytalan helyreállítási költség:

A BGB 251. § (2) bekezdése alapján a dolog értékét kell megtéríteni, ha a helyreállítás költségei aránytalanul nagyok, pl. az autó 10.000 EUR-t ér, és a helyreállítás 15.000 EUR-ba kerül. Ebben az esetben a bírói gyakorlat által kimunkált aránytalanság fogalom szerint a helyreállítás költségei maximum 30 %-kal haladhatják meg a dolog forgalmi értékét. Meg kell említenünk, hogy kivételt képez ez alól a sérült állat gyógyításának költsége, amely akkor is követelhető, ha az lényegesen meghaladja az állat forgalmi értékét.

4. A meg nem javítható károk:

Ebben az esetben természetesen lehetőség van pénzbeli kártérítés követelésére, függetlenül attól, hogy még a lehetősége sem áll fenn annak, hogy ezt az összeget a dolog helyreállítására fordítsák. Ide tartozik pl. maradandó sérülés okozása, egyedi dolog megsemmisülése esetén. Ez a kártérítési mód nem foglalja magába az eszmei károkat, mint például egy dolog előszereteti értéke, maradandó sérülés esetén az életöröm-érzés csökkenése. A jogosult integritáshoz – Integritátsinteresse (BGB 249. §) – fűződő érdeke (a dolog fennálló állapotának fenntartásához fűződő érdek) és az értékességhez fűződő érdeke – Wertinteresse – (a dolog értékének megőrzéséhez fűződő érték) védelemben részesül (BGB 250. §). Az integritásvédelem elmélete szerephez jut például, amikor a jogosult igényéből származó javítás költsége elérheti az újbóli beszerzési érték 130 %-át. A kérdés tisztázása érdekében (javítás vagy a beszerzési érték megtérítése) le

kell szögezni, hogy a forgalmi érték megfizetés nem vezethet oda, hogy a károsult (akár a maradványértéket megtérítése miatt) gazdagodjon.

Ha valaki nem akarja megjavíttatni a károsodott dolgot, helyette inkább pénzbeli kártérítést követel, akkor az nem jelent mást, mint hogy az integritáshoz fűződő érdekét feladja. Ebben az esetben előtérbe kerül az értékhez fűződő érdek, ami maximum a beszerzési érték összegével lehet egyenlő (természetesen a maradványérték levonásával). Az az indítvány, mely szerint az autóbiztosító levonhat 25 %-ot a bekerülési értékéből, mint „nemszerelési átalányt”, eddig nem váltott ki nagy visszhangot sem a joggyakorlatban, sem a jogtudomány területén.

A Wertersatz-ot a meg nem javítható károkon kívül akkor lehet követelni, ha a helyreállítás nem gazdaságos, vagy az a károkozótól nem várható el.

5. Az elmaradt haszon:

A BGB 252.§-a alapján megtérítendő kár magába foglalja az elmaradt hasznot is, ami megegyezik a magyar jogrendszerben alkalmazott terminológia szerinti elmaradt haszonnal. Ez juttatja kifejezésre a német jogban is elismert és alkalmazott „Totalreparation” elvét.

Elmaradt haszon alatt elsősorban azt az értéket, vagyont értjük, amivel a károsult vagyona a „dolgok folyása” – Lauf der Dinge – során gyarapodott volna, ha a károsító magatartás nem következett volna be. Ilyen haszon elsősorban a károsult munkájával elért jövedelem, ami most a károsodás következtében kiesik. Ez a szakasz lehetővé teszi olyan rendkívüli körülmények figyelembevételét is, amik egy már megkötött, vagy előkészített ügyleten alapulnak.

Nem kell megtéríteni azonban azt az elmaradt hasznot, ami egy jogellenes magatartásból adódott volna (BGH NJW 64 1183), ugyanis könnyen belátható, hogy milyen egészségtelen megoldás lenne, ha egy bankrabló azért követelne elmaradt hasznot, mert pl. egy autóbaleset folytán nem tudott részt venni a társai által elkövetett rablásban.

A BGB 249. §-ában meghatározott rendelkezése majdnem minden esetben alkalmazandóak, hiszen érvényes ez a termékfelelősség körébe tartozó károk megtérítéséből eredő igényekre, továbbá a Közúti Közlekedésről szóló törvényben és a gyógyszerkezelésről szóló stb. törvényben meghatározott esetekben is.

6. Károsulti közrehatás:

A 254. §¹⁴ alapján a kártérítési kötelezettséget kizárja, vagy csökkenti a kár okozásában közrejátszó károsulti cselekmény vagy mulasztás, ugyanis tőle is elvárható minden olyan, a kár bekövetkezésének megakadályozására irányuló magatartás, ami egy „rendes, értelmes” embertől elvárható. Az idézett rendelkezés (2) bekezdése önálló tényállásként fogalmazza meg a mulasztásos közrehatás lehetőségét, ugyanis azt mondja, hogy ha a károsult megszegi az őt terhelő azon kötelezettséget, mely szerint fel kell hívnia a károkozó figyelmét egy szokatlanul nagy kár bekövetkezésének lehetőségére, veszélyére, vagy elmulasztja a megakadályozáshoz vagy a kár csökkentéséhez szükséges lépéseket megtenni, akkor viseli az ebből eredő károkat.

7. Nem vagyoni károk:

A német felelősségi jog alapvetően megkülönbözteti a vagyoni és nem vagyoni károkat. Nem vagyoni károk alatt a személyhez fűződő jogok megsértése értendő. A BGB 253. § rendelkezései szerint a nem vagyoni károk esetén kártérítést csak a jogszabályban meghatározott esetekben lehet követelni. A (2) bekezdés meghatározza azokat az eseteket – testi épség, egészség, szabadság, szexuális önrendelkezés jogának megsértése –, amikor lehetőség van kártérítés követelésére. Lehetővé teszi ez a jogszabályhely továbbá a nem vagyoni kár esetén a méltányosságon alapuló kártérítési igény érvényesítésének lehetőségét is. A BGB 847. §-ban szabályozott fájdalomdíj – Schmerzensgeld – intézményét a 2002-es BGB-módosítás hatályon kívül helyezte, azt újradefiniálta, és a nem vagyoni károk új rendszerét alkotta meg.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a gyakorlatban sokszor problémát jelent a kár nagyságának meghatározása. A vita középpontjában a legsűrűbben a többes károkozás esetén felmerülő egymás közti elszámolás, kárenyhítési kötelezettség, használatkiesésből eredő kár (a bérelt gépjárműveknél fokozottan megjelenik a gyakorlatban) összege, és az elmaradt haszon mértéke áll. Vitás továbbá, hogy használt vagy beszerzési értéket kell-e figyelembe venni illetve, hogy új dolog követelhető-e a használt helyett.

¹⁴ BGB 254§ Mitverschulden (1) Hat bei der Entstehung des Schadens ein Verschulden des Beschädigten mitgewirkt, so hängt die Verpflichtung zum Ersatz sowie der Umfang des zu leistenden Ersatzes von den Umständen, insbesondere davon ab, inwieweit der Schaden vorwiegend von dem einen oder dem anderen Teil verursacht worden ist. (2) Dies gilt auch dann, wenn sich das Verschulden des Beschädigten darauf beschränkt, dass er unterlassen hat, den Schuldner auf die Gefahr eines ungewöhnlich hohen Schadens aufmerksam zu machen, die der Schuldner weder kannte noch kennen musste, oder dass er unterlassen hat, den Schaden abzuwenden oder zu mindern. Die Vorschrift des § 278 findet entsprechende Anwendung.

A német deliktuális felelősség „tervrajzai”A.
A KÁRTÉRÍTÉSI FELELŐSSÉG ELEMEI

823. § (1)

OBJ. TÉNYÁLLÁSI ELEMÉK	JOGELLE- NESSÉG	VÉTKESSÉG	KÁR
1. emberi tudatos magatartás			1. megtérítésre, pótlásra alkalmas kár
2. Rechtsgut megsértése			
3. felelőssémgegalapozó okozati összefüggés			2. felelősségki- töltő okozatiság

823. § (2)

TÉNYÁLLÁS

JOGELLENESÉG

VÉTKESSÉG

B.
FELELŐSSÉGI CSOPORTOK

Jogellenes, egyben vétkes magatartá- son alapuló	Jogellenes, vélel- mezett vétkes- ségen alapuló	Vétkesség nélküli	Idegen személy vétkességén ala- puló
823. § (1) abszolút jogok megsértése	831. § a teljesítési segédért	231. § téves önvéd	31. § intézmény
823. § (2) Schutzgesetz meg- sértése	(833. § állattartók felelőssége)	833. §	278. § képviselő
824. § hitelrontás	834. § állatgondo- zók felelőssége	StVG 7. § (1) és (3)	
825. § szexuális önrendelkezés megsértése	836-838. § ingat- lantulajdonosok felelőssége		
826. § szándékos, erkölcstelen kár- okozás	832. § belátási ké- peséggel nem rendelkező személy felelőssége		
839. § hivatali köte- lezettség megsze- gése			

C.

Alkalmazott lényeges jogszabályhelyek

BGB § 249 Art und Umfang des Schadensersatzes

(1) Wer zum Schadensersatz verpflichtet ist, hat den Zustand herzustellen, der bestehen würde, wenn der zum Ersatz verpflichtende Umstand nicht eingetreten wäre.

(2) Ist wegen Verletzung einer Person oder wegen Beschädigung einer Sache Schadensersatz zu leisten, so kann der Gläubiger statt der Herstellung den dazu erforderlichen Geldbetrag verlangen. Bei der Beschädigung einer Sache schließt der nach Satz 1 erforderliche Geldbetrag die Umsatzsteuer nur mit ein, wenn und soweit sie tatsächlich angefallen ist.

BGB § 252 Entgangener Gewinn

Der zu ersetzende Schaden umfasst auch den entgangenen Gewinn. Als entgangen gilt der Gewinn, welcher nach dem gewöhnlichen Lauf der Dinge oder nach den besonderen Umständen, insbesondere nach den getroffenen Anstalten und Vorkehrungen, mit Wahrscheinlichkeit erwartet werden konnte.

BGB § 254 Mitverschulden

(1) Hat bei der Entstehung des Schadens ein Verschulden des Beschädigten mitgewirkt, so hängt die Verpflichtung zum Ersatz sowie der Umfang des zu leistenden Ersatzes von den Umständen, insbesondere davon ab, inwieweit der Schaden vorwiegend von dem einen oder dem anderen Teil verursacht worden ist.

(2) Dies gilt auch dann, wenn sich das Verschulden des Beschädigten darauf beschränkt, dass er unterlassen hat, den Schuldner auf die Gefahr eines ungewöhnlich hohen Schadens aufmerksam zu machen, die der Schuldner weder kannte noch kennen musste, oder dass er unterlassen hat, den Schaden abzuwenden oder zu mindern. Die Vorschrift des § 278 findet entsprechende Anwendung.

BGB § 823 Schadensersatzpflicht

(1) Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet.

(2) Die gleiche Verpflichtung trifft denjenigen, welcher gegen ein den Schutz eines anderen bezweckendes Gesetz verstößt. Ist nach dem Inhalt des Gesetzes ein Verstoß gegen dieses auch ohne Verschulden möglich, so tritt die Ersatzpflicht nur im Falle des Verschuldens ein.

BGB § 824 Kreditgefährdung

(1) Wer der Wahrheit zuwider eine Tatsache behauptet oder verbreitet, die geeignet ist, den Kredit eines anderen zu gefährden oder sonstige Nachteile für dessen Erwerb oder Fortkommen herbeizuführen, hat dem anderen den daraus entstehenden Schaden auch dann zu ersetzen, wenn er die Unwahrheit zwar nicht kennt, aber kennen muss.

(2) Durch eine Mitteilung, deren Unwahrheit dem Mitteilenden unbekannt ist, wird dieser nicht zum Schadensersatz verpflichtet, wenn er oder der Empfänger der Mitteilung an ihr ein berechtigtes Interesse hat.

BGB § 825 Bestimmung zu sexuellen Handlungen

Wer einen anderen durch Hinterlist, Drohung oder Missbrauch eines Abhängigkeitsverhältnisses zur Vornahme oder Duldung sexueller Handlungen bestimmt, ist ihm zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet.

BGB § 826 Sittenwidrige vorsätzliche Schädigung

Wer in einer gegen die guten Sitten verstößenden Weise einem anderen vorsätzlich Schaden zufügt, ist dem anderen zum Ersatz des Schadens verpflichtet.

BGB § 827 Ausschluss und Minderung der Verantwortlichkeit

Wer im Zustand der Bewusstlosigkeit -öntudatlanság- oder in einem die freie Willensbestimmung ausschließenden Zustand krankhafter Störung der Geistestätigkeit einem anderen Schaden zufügt, ist für den Schaden nicht verantwortlich. Hat er sich durch geistige Getränke oder ähnliche Mittel in einen vorübergehenden Zustand dieser Art versetzt, so ist er für einen Schaden, den er in diesem Zustand widerrechtlich verursacht, in gleicher Weise verantwortlich, wie wenn ihm Fahrlässigkeit zur Last fiele; die Verantwortlichkeit tritt nicht ein, wenn er ohne Verschulden in den Zustand geraten ist.

BGB § 828 Minderjährige

(1) Wer nicht das siebente Lebensjahr vollendet hat, ist für einen Schaden, den er einem anderen zufügt, nicht verantwortlich.

(2) Wer das siebente, aber nicht das zehnte Lebensjahr vollendet hat, ist für den Schaden, den er bei einem Unfall mit einem Kraftfahrzeug, einer Schienenbahn oder einer Schwebebahn einem anderen zufügt, nicht verantwortlich. Dies gilt nicht, wenn er die Verletzung vorsätzlich herbeigeführt hat.

(3) Wer das 18. Lebensjahr noch nicht vollendet hat, ist, sofern seine Verantwortlichkeit nicht nach Absatz 1 oder 2 ausgeschlossen ist, für den Schaden, den er einem anderen zufügt, nicht verantwortlich, wenn er bei der Begehung der schädigenden Handlung nicht die zur Erkenntnis der Verantwortlichkeit erforderliche Einsicht hat.

BGB § 829 Ersatzpflicht aus Billigkeitsgründen

Wer in einem der in den §§ 823 bis 826 bezeichneten Fälle für einen von ihm verursachten Schaden auf Grund der §§ 827, 828 nicht verantwortlich ist, hat gleichwohl, sofern der Ersatz des Schadens nicht von einem aufsichtspflichtigen Dritten erlangt werden kann, den Schaden insoweit zu ersetzen, als die Billigkeit nach den Umständen, insbesondere nach den Verhältnissen der Beteiligten, eine Schadloshaltung erfordert und ihm nicht die Mittel entzogen werden, deren er zum angemessenen Unterhalt sowie zur Erfüllung seiner gesetzlichen Unterhaltspflichten bedarf.

BGB § 830 Mittäter und Beteiligte

(1) Haben mehrere durch eine gemeinschaftlich begangene unerlaubte Handlung einen Schaden verursacht, so ist jeder für den Schaden verantwortlich. Das Gleiche gilt, wenn sich nicht ermitteln lässt, wer von mehreren Beteiligten den Schaden durch seine Handlung verursacht hat.

(2) Anstifter und Gehilfen stehen Mittätern gleich.

BGB § 831 Haftung für den Verrichtungsgehilfen

(1) Wer einen anderen zu einer Verrichtung bestellt, ist zum Ersatz des Schadens verpflichtet, den der andere in Ausführung der Verrichtung einem Dritten widerrechtlich zufügt. Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Geschäftsherr bei der Auswahl der bestellten Person und, sofern er Vorrichtungen oder Gerätschaften zu beschaffen oder die Ausführung der Verrichtung zu leiten hat, bei der Beschaffung oder der Leitung die im Verkehr erforderliche Sorgfalt beobachtet oder wenn der Schaden auch bei Anwendung dieser Sorgfalt entstanden sein würde.

(2) Die gleiche Verantwortlichkeit trifft denjenigen, welcher für den Geschäftsherrn die Besorgung eines der im Absatz 1 Satz 2 bezeichneten Geschäfte durch Vertrag übernimmt.

BGB § 832 Haftung des Aufsichtspflichtigen

(1) Wer kraft Gesetzes zur Führung der Aufsicht über eine Person verpflichtet ist, die wegen Minderjährigkeit oder wegen ihres geistigen oder körperlichen Zustands der Beaufsichtigung bedarf, ist zum Ersatz des Schadens verpflichtet, den diese Person einem Dritten widerrechtlich zufügt. Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn er seiner Aufsichtspflicht genügt oder wenn der Schaden auch bei gehöriger Aufsichtsführung entstanden sein würde.

(2) Die gleiche Verantwortlichkeit trifft denjenigen, welcher die Führung der Aufsicht durch Vertrag übernimmt.

Felhasznált irodalom

- BGB Münchener Kommentar, Schuldrecht, Allgemeiner Teil és Besonderer Teil 2. Halbband. C.H.Beck'sche, München, 1979.
- Bassenger – Diederischen – Edenhofer – Heinrichs – Heldrich – Putzo – Thomas: Kurz-Kommentar. Beck'sche, München, 1991.
- Prof. Dr. Helmut Rübmann: Schadensrecht des BGB. Alternativkommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. 1980
- A Kodifikációs Főbizottság 2001. november 8-i ülésén elfogadott formában szakmai vitára előterjesztett új Ptk. Koncepciója.
- Dr. Görög Márta: Az általános személyiségi jog megsértésének fájdalomdíjjal való orvoslása. Jogelméleti Szemle, 2002/3. szám.
- Helmuth Kraft: (Frankfurter Allgemeine Zeitung 2000. 02. 15.)
- Christian Lucas: Deutsches Deliktsrecht. Münsteri Egyetem, jogi Kar, előadás jegyzet, kézirat, 2002.
- Prof. Dr. Hermann Reichold: Die Schadenersatzreform 2002. Tübingen, Eberhard-Karls Egyetem.

Honlapok:

<http://bundesrecht.juris.de/bundesrecht/bgb/>

www.e-recht24.de

www.bielefelder-juraskripte.de

www.tutorium-zivilrecht.de

www.dejure.org

LÁSZLÓ MAKLÁRI

DELIKTIISCHE SCHADENSERSATZANSPRÜCHE IN BGB

(Zusammenfassung)

Das Recht der unerlaubten Handlungen regelt, ob und unter welchen Voraussetzungen jemand von einem Schädiger Ersatz eines ihm zugefügten Schadens verlangen kann. Schadensersatzansprüche aufgrund einer unerlaubten Handlung können isoliert oder neben Ansprüchen wegen der Verletzung von vertraglichen oder vorvertraglichen Pflichten bestehen. Für deliktische Schadensersatzansprüche sind also keine vorhergehenden rechtlichen Kontakte zwischen Schädiger und Geschädigtem erforderlich.

Für deliktische Ansprüche kommt es auch nicht darauf an, ob der Schädiger zugleich eine strafbare Handlung begangen hat. Ziel des Deliktsrechts ist also nicht die Durchsetzung eines staatlichen Strafanspruchs; anders als das auf Sanktion und Prävention abzielende Strafrecht soll es Wiedergutmachung und Ausgleich der erlittenen Schäden ermöglichen.

Die Schadensersatzvorschriften im deutschen Recht lassen sich anhand des *Haftungsgrundes* in vier verschiedene Gruppen einteilen:

I. Haftung aus verschuldetem Unrecht

- a) Verletzung absoluter Rechte (§ 823 Abs. 1 BGB)
- b) Verletzung von Schutzgesetzen (§ 823 Abs. 2 BGB)
- c) Kreditgefährdung (§ 824 BGB)
- d) vorsätzlich sittenwidrigen Schädigungen (§ 826 BGB)
- e) Bestimmung zu sexuellen Handlungen (§ 825 BGB)
- f) Haftung bei Amtspflichtverletzung (§ 839 BGB)

II. Haftung aus Unrecht, bei dem das Verschulden widerleglich vermutet wird

III. Haftung aus Gefährdung ohne Rücksicht auf Verschulden

IV. Haftung für fremdes Unrecht mit Fremdverschulden

Die praktisch bedeutsamste deliktsrechtliche Vorschrift ist § 823 Abs. 1 BGB. Meistens ein Geschädigter kann Schadensersatz beanspruchen, wenn jemand eines seiner in § 823 Abs. 1 BGB genannten absoluten Rechte widerrechtlich und schuldhaft verletzt hat. Rechtsgüter im Sinne von § 823 Abs. 1 BGB sind neben Leben Körper, Gesundheit, Freiheit und Eigentum insbesondere das Recht am eingerichteten und ausgeübten Gewerbebetrieb, das allgemeine Persönlichkeitsrecht, Namensrechte, das Recht zum Besitz und dingliche Anwartschaftsrechte.